

РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА ЗАСАДАХ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ

У статті розкривається значення особистісно орієнтованого підходу до навчання для формування творчої особистості та виявлено рівні вербального та образного творчого мислення учнів 2-5 класів.

Ключові слова: розвиток творчого мислення, особистісно орієнтоване навчання.

В статті розкривається значення личностно орієнтованого підходу к обучению для формирования творческой личности и представлены уровни вербального и образного творческого мышления учеников 2-5 классов.

Ключевые слова: развитие творческого мышления, личностно ориентированное обучение.

In the article the value of the personality oriented method opens up of studies for forming of creative personality and found out the levels of verbal and vivid creative thought of pupils of 2-5 forms.

Key words: development of creative thought, personality oriented studies.

Постановка проблеми. У Національній доктрині розвитку освіти говориться про те, що “мета державної політики щодо розвитку освіти полягає у створенні умов для розвитку особистості і творчої саморегуляції кожного громадянина України...” [5; с.2]. Звертаємось до цього положення, бо саме нестандартні рішення від творчих людей є двигуном прогресу. Підтримуючи думку К. Пекеса про те, що “в дитячому віці учень більше здібний до творчості, ніж у зрілому, тому що на нього не впливають різного виду стереотипи” [6], вважаємо, що вчителі початкової школи є головним чинником у розкритті творчого потенціалу дитини. Тому наше дослідження направлене на вивчення та аналіз рівня творчого мислення в початковій школі.

Актуальність дослідження. Не можемо не погодитись з думкою А.І Савенкова про те, що “людське мислення, здатність до творчості – найвеличніше з дарів природи”, проте саме “природа та виховання або подавляє його або допомагає йому розкритися” [7, с.3]. Ми добре знаємо, що зацікавленість дитини до предмету в школі насамперед залежить від того, який матеріал вивчається та як саме він подається учням. Відомо також, що традиційне навчання направлене на передачу якомога більше знань учням та виконання вчителями навчальної програми й календарного планування, лише гальмує прояви дитячої творчості, бо на це просто не вистачає часу. Але ж дитина за своєю природою – істота допитлива та при правильній організації навчання допитливість з часом перетворюються в пізнавальну потребу. На нашу думку спочатку зацікавленість дитини до навчання, а потім і розкриття її творчого потенціалу напряму залежить від змісту освіти. Хоча і не знаємо ні одного вчителя який навпаки не хотів, щоб його учні були всебічно розвиненими та розумними, щоб хотіли пізнавати та були сумлінними. Тоді чому вже через пів року перебування в школі на-

вчання не приносить молодшому учневі задоволення, воно перетворюється на важку для виконання і нецікаву роботу?

На нашу думку саме особистісно орієнтоване навчання (з суб'єкт-суб'єктивними відносинами) здатне не пригнітити творчі прояви в дитині, а допомогти вчителю розвивати творчу особистість.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням про творчість цікавились ще зі стародавнього світу. Так перші філософи Платон та Демокрит думали, що людина творить від божого благословення. Пізніше А. Баумгартен, Г. Гегель та І. Кант зробили висновок про те, що людський геній – це суб'єкт творчої діяльності. Але одним з перших, хто спробував детально вивчити питання обдарованості був в епоху відродження Хуан Уарте. Він вивчав індивідуальні розбіжності між здібностями людей з метою професійного відбору. Це питання продовжував вивчати М. Ломоносов: “талант можливо розвивати”, а Джон Локк стверджував, що “процес пізнання виникає на основі досвіду”, і вже А.Ф. Бестужев зробив висновок про те, що здібності можливо розвивати через предметне навчання [7].

Вивчаючи дану проблему, виділяємо плеяду вчених, які займаються психологічними дослідженнями розвитку творчих здібностей: А.М. Матюшкін, В.С. Юркевич, А.І. Савенков, В.Н. Дружинін та інші.

А.М. Матюшкін звертає увагу на те, що на розвиток творчих здібностей учня значною мірою впливає їх самовиховання. Всі впливи зі сторони вихователя дитина пропускає через власну систему потреб, цінностей, інтересів і в залежності від них приймає рішення – який ідеал вибрати, в якому напрямку діяти [4; с. 59]. Цікавим є положення про те, що “за своєю природою мотивація творчості ірраціональна та її не можна до кінця задовольнити, тому що вона народилася разом з людиною і разом з нею помре” [1; с. 159]

Доцільно виділити такі умови для самовиховання творчих здібностей:

1. Висока самооцінка дитини – створення у нього достатньої впевненості в своїх силах, розумових можливостях. Тобто не чекати, коли дитина дійсно навчиться робити щось добре, а похвалити, вселити віру в себе ще до початку роботи.

2. Створення відповідного психологічного клімату в сім'ї та на уроці. Зацікавленість батьків та вчителів до постійного пізнання. З описаних А. Матюшкіним експериментів можемо зробити висновок про те, що діти допитливих мам також були допитливими. Але безперечно, що найважливіша роль в цьому відводиться вчителю. Саме він повинен з першого дня учня в школі стимулювати виникнення пізнавальних питань, створюючи відповідні проблемні ситуації [4; С. 67-74].

Відмічаємо у В.Н. Дружиніна думку про те, що програма, яка допомагає тварині адаптуватися в світі, у людини проявляється через здібність до наслідування “зразку”, тобто людей, які живуть поблизу. [1; с. 158]. Але як і батькам, так і вчителям рекомендуємо не перетворювати інтелектуальну діяльність на предмет покарання, бо це назавжди відіб'є в них бажання

займатися нею. Подібної думки дотримуються Є Сарапулова: “Примус нерідко викликає в обдарованих, нетрадиційно мислячих дітей неспроможність виявити себе навіть у тих видах діяльності, до яких вони мають схильність” [8; с. 3] та В.Н. Дружинін: “Для того, щоб дитина розвивалась як творча особистість потрібно, щоб структура свідомості стала іншою: необхідний позитивний зразок творчої поведінки...” [1; с. 218].

Мета статті полягає у вивченні стану творчого мислення учнів 2-5 класів та рекомендації вчителям щодо використання в своїй роботі особистісно орієнтованої технології навчання.

Виділення невирішених задач. На нашу думку мета вчителя початкових класів повинна полягати у залученні учнів в навчальний процес таким чином, щоб їм було цікаво; створити урок, так щоб учні почували себе під час уроку комфортно й невимушено. Знаємо, що в першому класі вчителю не рекомендується ставити оцінки, що дає реальну можливість створити атмосферу успіху для всіх учнів: похвалити дитину, іноді, навіть, словесно оцінити вищою оцінкою, ніж він заслуговує.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні досить гостро стоїть проблема творчого розвитку дітей в початковій школі. Хоча цьому питанню і приділяється багато уваги: видається нова психологічна та педагогічна література; проводяться для дітей та вчителів тренінги та психотренінги, реалізуються творчі заходи та конкурси з прояву творчості дітей. Проте проблема формування творчої особистості існує, оскільки існує низка проблем пов’язаних з розвитком підростаючого покоління. В першу чергу – це матеріальне забезпечення сімей та навчально-виховних закладів, обізнаність у вихованні молодих батьків, нетворчий стиль навчання та виховання у вчителів. Звісно, що до школи дитина приходить з сім’ї, проте в школі продовжується її формування та розвиток і перед вчителями стоїть завдання: розвивати творчу особистість. Але у вчителів та вихователів відсутні чіткі систематизовані рекомендації щодо розв’язання даної проблеми.

В школі через класно-урочну систему розв’язати її, на нашу думку, можливо керуючись постулатом Конфуція: “Те, що я чую, – я забуваю, те, що бачу, – я пам’ятаю, те, що я роблю, – я розумію”, бо дітям цікаво лише тоді, коли вони розуміють, те що пізнають.

Нами було проведено тестування учнів 2-5 класів КЗШ №116 на виявлення рівня вербального та образного творчого мислення. В тестуванні приймали участь 86 учнів. Були використані модифіковані тести Дж. Гілфорда. Тестування проходило за 4 субтестами: 2 – на виявлення рівня вербального творчого мислення (використання предметів, складання слів для 2-4 класів або складання речень для 5 класу) та 2 – на виявлення рівня образного творчого мислення (знаходження захованих фігур, складання малюнків з геометричних фігур).

Нами було відмічено, що рівень вербального та творчого мислення в 2 та 3 класах приблизно на одному рівні та підвищується в 4 класі. Проте в

5 класі спостерігається його суттєве зниження. Крім того помічено, що більш високий рівень творчого мислення проявляється у дітей з високим рівнем знань, відповідно низький рівень – в учнів, що навчаються гірше.

На нашу думку, це відбувається тому, що в учнів початкової школи не достатньо розвинене усвідомлене ставлення до навчання та більшість із них не мають стійкої позитивної мотивації. Вони вчаться тому, що їм цікаво (показують малюнки, грають в ігри, розповідають казки) або допомагають чи контролюють батьки. В середній ланці навчання дітей проходить на більш високому пізнавальному рівні, проте дітям – вчитися не так цікаво, як в початковій школі. На уроках вивчається складніший матеріал, збільшується обсяг домашнього завдання, навчальні підручники містять меншу кількість зображень, а ігри приймають більш пізнавальний характер. Тому з переходом до 5 класу інтерес до навчальних предметів поступово згасає, що знижує прояв творчого ставлення до навчання.

Звертаємо увагу вчителів та викладачів на давно відоме, проте не достатньо апробоване практикою, особистісно орієнтоване навчання, побудоване таким чином, щоб учні не просто засвоювали той матеріал, який їм подає вчитель, а думали, досліджували, творили, фантазували.

Підтримуємо думку Л.В. Кондрашової про те, що лише через особистісно орієнтоване навчання можливо сконструювати навчальний матеріал таким чином, щоб забезпечити різноманітність правильних відповідей, що дозволяє заохотити оригінальність підходів, точок зору, самостійних роздумів учнів на уроці [2, с. 246]. Задля покращення навчального процесу, пропонуємо план для складання особистісно орієнтованого уроку з урахуванням індивідуальних особливостей кожного учня та його рівня розвитку:

I – Підготовка учнів до уроку (організація учнів до уроку).

II – Складання або вибір плану уроку учнями під керівництвом вчителя.

III – Повідомлення теми та мети уроку.

IV – Повторення вивченого матеріалу в ігровій формі за допомогою диференційованих завдань.

V – Вивчення нового матеріалу – постановка проблеми (проблемна ситуація, проблемне питання, проблемна задача).

VI – Розминка (фізкультхвилинка).

VII – Закріплення матеріалу за допомогою диференціальних завдань для створення ситуації успіху.

VIII – Підсумок уроку.

IX – Домашнє завдання (з II семестру 1 класу) диференційовано.

Урок повинен проходити за планом, який обрали учні, а вчитель використовує традиційну схему. Бажано обрати тему уроку, актуальну для учнів початкової школи: похід до зоопарку, цирку, зустріч мешканців лісу, казки, іграшки та ін.

